

ALEXANDER HRABIA GWAGNIN

KRONIKA

SARMACJI EUROPEJSKIEJ

KSIĘGA DRUGA
CZĘŚĆ I i II

Armoryka

ALEXANDER HRABIA GWAGNIN
KRONIKA SARMACJI EUROPEJSKIEJ

ALEXANDER HRABIA GWAGNIN

KRONIKA SARMACJI EUROPEJSKIEJ

KSIĘGA DRUGA
CZĘŚĆ I i II

Armoryka
SANDOMIERZ 2018

[Kup książkę](#)

Projekt okładki: Juliusz Susak

Na okładce: Portret Stanisława Antoniego Szczuki (1652-1654) w stroju sarmackim (polskim),
(licencja *public domain*), źródło:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stanisław_Antoni_Śćuka,_Станіслав_Антоні_Шчука.jpg

Tekst: reprint wydania warszawskiego z 1768 r. podzielony na części.

Copyright © 2018 by Wydawnictwo „Armoryka”

Wydawnictwo ARMORYKA
ul. Krucza 16
27-600 Sandomierz
<http://www.armoryka.pl/>

ISBN 978-83-8064-628-5

K R O N I K A
SARMACYEY EUROPSKIEY,
W ktorey się zamyka Krolestwo
Polskie ze wszystkimi Państwami,
Xieństwami, y Prowincjami swemi:
tudzież też Wielkie Xiestwo Lite-
wskie, Rutkie, Pruskie, Zmudz-
kie, Inflantkie, Moskiewskie,
y część Tatarow.

Przez

ALEXANDRA GWAGNINA

Z W E R Ō N T

HRABIE PAŁACU LATERANSKIEGO, RYCERZA PASOWA-
NEGO, Y ROTMISTRZA J. K. Mci.

Pierwey Roku 1578. po Łacinie wydana.

A teraz zaś z przyczynieniem tych Krolow, ktorych w
Łacińskiej niemają: Tudzież Krolestw, Państw, Infl,
ziem, y Prowincji ku tej Sarmacyey przyległych: iako
Grecyey, ziem Słowiańskich, Wołoszey, Panoniei, Bohe-
miei, Germaniei, Daniei, Szwecyey, Gortey, &c.

Przez tegoż Autora z wielką pilnością Rozdziałami
na X. Książ króciuchno zebrana:

A przez

MARCINA PASZKOWSKIEGO

Za staraniem Autorowym z Łacińskiego na Polskie

P R Z E Ł O Ż O N A.

Roku Pańskiego 1611.

Z B I O R
DZIEJOPIŚCÓW POLSKICH
K R O N I K A
SARMACYI EUROPSKIEY
A L E X A N D R A
H R A B I
G W A G N I N A
RYCERZA PASSOWANEGO
ROTMISTRZA J. K. MCI.
NIEGDYS w KRAKOWIE
D R U K O W A N A.

KSIEGA DRUGA
CZĘŚĆ I i II

w W A R S Z A W I E
w Drukarni J. K. Mci y Rzeczypospolitey
u XX. SOCIETATIS JESU

Roku Pańskiego 1768.

KSIĄG II. CZĘŚC I.

w ktorej się zamyka

Wywod y początek zacnego
a sławnego Narodu Litewskiego dowodny, dotąd
od żadnego z Historyków dostatecznie nie
wyrażony.

Narody Litew-
skie.

Cymbrowie
skąd pošli,

PTolomeus on pierwszy wŹyskiego Źwiata Dzielepi-
sa, naybiegleyŹy w tych krainach, gdzie Litwa mie-
szka dziŹ, y w inlŻych Prowincyach przyległych, ia-
ko to w RuŹi, na Podolu, na Wołhyniu, na Podlaszu,
we Zmudzi &c: Powiadaią Że tambyli niekiedy obywateli z dawnych
lat (którch dziŹ ani Źczątku żadnego nie masz) mianowicie Galindy,
Bodyny, Geniny, Sudyni, Karyony, Amaxoby, Stabany, Surny, Na-
fcy, Afuby, Wybiony, Umbrony, y Sargaby, między Lublinem y Brze-
Źciem Litewskim. Których wŹyskich z Cymbrow, Gottow, y Sarma-
tow, tenŻe Ptolomeus początek bydŻ powiada. A iŻ Sarmatów wy-
wod Źerzey się od nas opisał, zda mi się Żebym Cymbrow imiona, na-
zwiŹka, y potomki ich krotce wyraził. Cymbrowie tedy wŹyskim się
zda, iŻ od Gomera wnuka Noego, ŹarŹszego syna Iaphetowego poŹli,
y imię od niego przez tak wiele lat, nieco odmieniwszy (iako się na to
wŹyscy Historykowie zgadzaią) wzięli. To potomŹstwo Iaphetowe
poniewaŻ większą część ziemi w Europie y w Azji opanowało, co mu
iako własność imienia ŹerokoŹ znamionuiąca, tak teŻ iŹczęŹliwe oy-
cowskie błogosławieŹstwo znaczyło, część ich od Gomera początek Źwody
wziąwszy, do Cymeryjskiego Bosphoru, przy iezierze Meotkim [ktore
od nich Cymeryjskim iest nazwany] nie daleko rzeki Donu, w XięŹtwie
Rzezańskim

Rzezańskim, Wielkiemu Kulaziowi Moskiewskiemu przyległy na ośiadło. A potem za czałem [jakoż to im nie trudno było] przez nie odległe granice, Ruś, Litwę, Inflanty, Borsusy, [co ich teraz Prusami zowieśmy] y przez Cymbrykę Herfenezę, gdzie dziś Szwecya, Dania, Gotlandya, daley szedłszy po wszystkich tych brzegach rozsławszy się szeroko, panowali, y nieco nazwiska literą odmieniwszy, Cymbriami są nazwani. Ale kiedy y którąby okazyją ta odmiana miejsca y nazwiska stać się miała, ponieważ żadna kraina o tym nie pilnie zkądby się co pojąć miała, nikomu nie wiadomo. A wszakże trzeba to wiedzieć: że Cymbrowie, był to zawsze lud waleczny, czerstwy, chyży, co świadczą sprawy, które oni mężnie śmieje, y potężnie z każdym swym potężnym nieprzyjacielem czynili. Abowiem to pułkowne obywateli opuściwszy, przez ziemie Niemiecką w liczbie po trzy kroć sto tysięcy, do Helwy cy y Francyi naprzód weszli. Ci potem naieżdżając Hiszpanią plondrowali. Potem około setnego y dzieiesiątego roku tego przed Narodzeniem Pańskim, do Włoskiej ziemie wpadli, którą po wielkiej części zwoiowali, y nayprzedniejszego Rzycę Rzymskiego, na imię Papiryusza Karbona, ze wszystkim woyskiem porazili. Potym od tychże M. Junius Sylwanus, bitwę niefortunliwie stoczywszy, porażon: y zaś potym Aurelius Seaurus Legat Radziecki, potraciwszy Rzymskie woyska, w ręce ich żywo wpadł, y od Króla ich, na imię Bela, jest zabity. To się działo według Tacytusa, Roku sześćsetnego czterdzieśtego po założeniu Rzymu. Naostatek znowu Rzymianie więkšzy lud zebrawszy, pod gurami które zowią Alpes, przeciwko Cymbrom woyska swe wyprawili, jednakże y tam do szczętu porażeni, tedy *C. Marius* w bitwie na placu został, y przy nim osiendzieści tysięcy Rzymskiego żołnierza poległo. *Q. Servilius Ceph* Hetman woyska wszystkiego z krwawey porażki, ledwo samodzięciat uszedł: niesąc niefortunliwą wieść do Senatu Rzymskiego, gdzie go od wszystkich dobrze leżących y ruchomych ofszadzono, nad to, z dekretu wszystkiego Senatu, iż przez upór swój tak wielkie woysko utracił na gardle skarany jest: Twierdzą to Historykowie, iż Rzymianie nigdy więkšzey klęki od żadnego nieprzyjaciela nie odnieśli, iako na on czas od Cymbrow: y przeto będąc stęwożeni, opowodzeniu państwa swego niepomazali się fraufając, y przeszłemu niebespieczeństwu z świeżey porażki zabiegając, gdyż co dzień nieprzyjaciela miastu przegrażającego wyglądali. *C. Marius* Hetmana sprawnego, walecznego, y fortunnego, z Libii, który tam Jagurtę zwoiował wezwali. Tamże po oney porażce we dwie lecie, *Marius* Cymbrow y *Theutonium*, nad wodami bagnistemi walną bitwę z nimi stoczywszy, dwa tysiąca ich poraził, y potem znowu z drugiey walki tak wiele Cymbrow na placu poległo, że Masyliozycyowie, zebrawszy pobitych kości, Winnice nimi grodzili, a pola krwią ludzką, iako naylepszymi nawozami nagnoiłone, tłuszcierając, żywność y obfitość przez wiele lat z siebie wydawały. Potym Cymbrowie umniejszeni liczbą y siłami, ale serca bynajmniej nie odmieniwszy, w kupę się zgromadzili. *Q. Catulus* Burmistrza Rzymskiego woysko rozpuścili, y obozem się u rzeki *Atezu* położyli. *Marius* o tym się wywiedziawszy, co nayprzedej do nich się pospieszył, złączył woysko swe z *Katulusowymi*, y dawszy im bitwę dnia 29 Lipca czterdzieści tysięcy ich poraził, z ktorey porażki iuz nie mo-

Cymbrow
czyzna.

Cymbrowie
Francuską y
Hiszpańską zie-
mię naieżdżali.

Cymbrow we
Włoszech wal-
ki.

Niefortunliwie
bitwy y poraż-
ki Rzymskie od
Cymbrow.

Marius Cym-
bry poraził.

Cymbrowie ze
Włoch wygnani:

Litwa od Cym-
brow palisza

Litwv. Zmudzi.
y Infant nazwi-
nia Zmudzi.

Jadzwingowie
narod okrutny
gdzie dziś Pod-
lasze.

Drużenazwisko
Litwy od Tra-
by Łowczy.

Włosi Litewski
narod rozmno-
żyli.

Palemon.

Państwo Lit-
ewskie z Got-
tow, szlachta z
Włochow po-
szła.

gąc wskurać, musieli się ze Włoch przez dzięki ra infze miejsca prze-
nieść, udali się ku królom oyczystym, mianowicie ku ziemie Duńskiej,
Szwedzkiej, Infantzkiej, Pruckiej, y Litewskiej, z których oni Litew-
ski kraj opanowali, Gepidami są nazwani. A w tey stronie kędy Zmudzi,
Aeneas Sylvius Massagethy, lud [według Pliniusza] bitny, bydz powiada:
Litewski zaś naród *Erafmus Stella* pięknyimi racyami dowodzi, iż poszedł
z Gottow, a iż Xiążęciem Litalanem abo Litwonem; Wenejuta Pru-
ckiego Króla synem, Roku od Narodzenia Pańskiego 573. w te kraie,
oycowskiemu Państwu przyległe, w których niekiedy mieszkali Alani,
wszedł, y Litwę nazwisko od swego imienia nadał. A Zmudź od brata
tegoż Litwona, na imię Saymo, Xiążęcia Pruckiego syna, tenże *Erafmus
Stella*, w Pruckiej Historji nazwaną bydz powiada Samogitją: która na
ten czas szerokiemi y dalekimi p smy, aż ku granicom Pruckim y In-
flanckim rozciągała się. Takież też Lotyhali abo Łotwa, które dzis
Liuones, to jest Infantczykami po złączeniu z Niemcy zowieiny, od
tegoż Litwona pospołu z Litwą nazwisko swe wiodą. Te zaś narodo-
wie, iako Prusacy, Polowcy, Zmudzi, Gepidy, Iaczwingi, Litwa, Infant-
czycy, Kurlandczykowie, Łotwa, Iazyges abo Igowianie; acz różne
nazwiska, ale iako jeden język mało odmienniwszy, tak też podobne so-
bie obyczaje, prawa, y sposoby wojenne, zawsze w zgodliwy wypra-
wie przeciwko Chryścianom mieli, y mają; jednoż każda Prowincya
własnego Xiążęcia mając, pewnemi granicami jedna od drugiej dziel-
ła się; Lecz Iaczwingowie, był to naród okrutny przy granicy Litew-
skiej nie daleko Mazowsza, gdzie dziś Podlasze, mieszkanię swe mieli,
którzy z woyny nie tnosili nóg, aż abo zwycięstw otrzymali, abo też
zwyciężeni na placu zostali, y przeto ustawicznymi walkami wyginęli,
ostatki ich w Litwę, Ruś, Podlaszany, y Mazury przyległe zobraćalo się.
Rozumieją niektorzy, iakoby Litwa à *Lituo* [quod cornu venatorum signi-
ficat] to jest od trąby Łowczy, rzeczeną bydz miała; ale ta dedukacya
buzlnie się od Historyków doświadczonej nieprzyjmuje; Lecz Maciey
Miechowita, y Długosz, Polskiej Historji Dzieiopita, mianuie [kto-
rym y Ruskie kroniki poświadczaia.] iż niektorzy Włosi z Xiążęciem
swym Palemonem lub to dla Tyraństwa Neronowego, lub z wygnania
zaśluzonego, lub też uchodząc okrucenstwa onego Atyle Króla Wę-
gierkiego, który kraie pograniczna ogniem y mieczem plondrował,
przez długie nawigacye, z odnogi morza Bałtyckiego, która Prusy,
Zmudź y Infanty oblewa, rzeką Niemnem (którą Prolomeus Krono-
nem nazywa) do tych krajow przyził; co y sam naród Litewski iżśnie
asseruie, abowiem wiele słow Łacińskich y Włoskich, w języku ich przy-
rodzonym nsyduie się, iako Dziewos po Litewsku, a po Łacinie *Deus*
Bóg; *Saulas* Szele, a po Łacinie *Soli*; maia y Niemieckich słow w swej
mowie nie mało, iako Kinig, a u nich Korogos Xiążę. Maia y Greckich
słow niecóż w sobie, bo też w Grecyi byli nad morzem Pontskim, byli też
y w Brytanii blisko na morzu, które dziś zowią Angielskim, ale się w
tych swych krajach z Palemonem zesził. Twierdzą o tym Palemonio
ktorego własność imienia Łacinnikiem abo Włochem bydz ukazuje; iż
on pewne przyjacielsstwo, krewnych y powinnych swych domów za-
enych, mianowicie Ursyny, Kolumny, Juliany, Cezaryny, Gastoldy z
sobą do Litwy zabrawszy, co przedniefcy samiami Litewskim, Her-
by

by ich najpierw nadął, z których się Nalchta rozmażyła. A po polstwo Litewskie, jako wieśniacy, oracze, luźnie prości z g tow poźli. Naco się wiele Dzieciopisów y Historyków Polskich, Niemieckich y Ruskich zgadza: których zdaniu y zwierzchność, y przodek w tej mierze dać, y sami toż własnie rozumiemy.

Ten tedy Palemon z przyrodzonego swego dowcipu, od grubego narodu za Xiążęcia jest przyięty, onę krainę na imię oyczyzny swej Italiej przyłożywszy, którą na przodku Litalią nazywał. Która potem przez nie mały czas Włoskie zwyczajnie chowaąc, w grubsze się z czasem swym odmieniła, y Litwanią jest nazwana. Niektórzy też twierdzą, iż ciż Wł di od b zagu morza Baltyckiego, które Prufy, Inflanty, Zmudzie y Litewskie kraje oblewa, z którego oni w przód na ląd wysiedli, Litwanią nazywali. A gdy potom potomek Palemonów, z tegoż narodu uastąpił, Wł si ono świeże nazwisko Łacińskie nie tylko żrzucili, ale też y języka obcego tużnego, y nieużytecznego onych obywatelów, nauczywszy się, za swoy własny przyięli, y życia sposób z onemi ludzmi grubemi złączyli. Wszakże jednak ten naród Litewski, przez długi czas od początku swego panowania nie znaczny był, Ruś miała nad nimi zwierzchność, y trybut od nich odbierała, a mianowicie Xiążę Kiliwskie, niekiedy Ruskiej ziemie Monarcha, odbierał od nich w hołdzie wieniki, y lixa na plecienie kurpiów, a to dla niedostatku y nieplodności ziemie, która jeszcze nie wypawna była, aby tylko zwierzchność swą nad nimi okazywał. Aż potom Mendolphus abo Mendog, y Withen z Gedyminem, przeławni y przeważni onych Państw Xiążęta, wsiąwszy przedsię przyrodzony on swoy animusz mężki, y długo ono rzemięsto Rycerskie prochem przypadłe z ziemie podnieśli, poczęli się z iarzma Rukiego, które się było za A tereff row ich zaczęło, wybić y tak jeden po drugim na Stolicę Xiążęcą postępować. Ruskim Xiążętom, częścią o eritwością mełtwa, częścią wiazdy fortelnemi, tak silnemi byli, ze nie tylko iarzmo ich z siebie zrzucili, ale też onych samych do tego przywołli, że im musieli onże trybut, które im Litwa przez długi czas dawała, dawać. Teraz Xiąży Litewskich: początek według porządku od pierwszych przodków, to jest od trzech braci Palemonowych zacząwszy, według ich własnych genealogii wywiedziemy.

Palemon Włoch
przewsz Xiążę
Litewskie

Litwa rzeczona
zład.
Litwa od brze-
gu.

Litwa przed-
tym była nie-
znaczna
Ruś holdowała.

Litwa z iar-
kulić wyb

Porządek y Genealogia Xiążąt Litewskich.

PALEMON z oyczystych krain Rzymkich rodzący swoy wiodąc, siła przypadków y niebezpieczeństw rozmaitych w Litwie przetrwałszy, trzech Wnułów [które Ruś przeciwko prawdzie Historyków istotney, powiada być własne syny jego] ci trzy po śmierci jego, mianowicie Borkus, Kunoz, y Spera, na państwo Litewskie wstąpił.

Wnułowie Pa-
lemonowi.

Borkus tedy zamek nad rzeką Jurgą, która w Niemen wpada, wa Zmudzi założył, iż od rzeki y swego imienia, który y po dziś dzień stoi, Iurborkiem nazwał: tamże Borkus na Państwie przez czas nie mały będąc, wiek swoy sprawnie sprawował.

Cygg 2

KUNOZ

KUNOSZ zaś daley postawiwszy, w teyże krainie zamek Kanofzow, od swego imienia zalozył, do ktorego też tam Prówinoję przyległą przylączył. A Spera zamek nazwany Wilkomir, nad Świętą rzeką na gurze abudowawszy, tamże panować począł: aż potom Borkus y Spera Kunofzowi z tego świata ustąpili, który obu braci zmarłych państwa otrzymał, y dwu synów, Kiernusa, y Gibuta spłodził. Skoro zaś Kunofz umarł, Kiernus Syn Xięstwo Litewkie z obu stron rzeki Wiliey osiadał, zalozył zamek Kiernow stołeczny nad Wilią, y o tym to Kiernusie Ruś twierdzi, iż litwę *à Lituo*, to iest od trąby łowczy, Litwanię nazwał: ale tego niczym probować nie może.

GIBUT zaśie rodzony brat Kiernusow nad Zmudzią panował, y złączwszy siły z bratem, Ruś u Braclawia y Polocka wżerz y wzdłuż puštożyli. A gdy się nazad z łupem wracali, Zmudź od Inflantezykow łasidow swych przyległych, spłondrowaną załstli, czego aby się pomścili, wzajem wżyszką Inflanteką ziemię ogniem y mieczem spuštożyli.

Skoro Kiernus umarł, Zywibunt syn iego na państwo Litewkie a na Zmudzkie Montwił po Gibucie nastąpił, ci też wzajem w braterskiej miłości trwając, w pokoju państw swych od nieprzyjaciół bronili, wżakże jednak Ruskim Xiążętom miało holdu, wienniki do łazni, y łyka do plectenia kurpiow, według obyczaju tamiecznego, dawali. A gdy Montwił nie długo panowawszy, na on świat postąpił. Wikind syn iego Zmudzkiem Xiążęciem został.

A w tym gdy Bathy wódz Tatarski, po wielkiej części Ruskie krajiny ogniem y mieczem plondrował, y siły Xiążąt tamiecznych umniejszał y wiałł. Zywibunt Xiążę Litewkie, aby się mógł z Ruskiego trybutu wybić, czas upatrzywszy, żeby wolności nabył, Erdziwił syna zbroyną ręką ku puštozeniu granic Ruskich wyprawił. Erdziwił przeprawiwszy się przez rzekę Wilią, Nowogrodek zamek y miało Ruskie opanował: y tam stolicę państwa swego postanowił. Potym daley namioty swe popchnąwszy, nad rzeką Niemnem pagurek naturą miejsca obronny upatrzywszy, zamek nazwany Grodno, na onym miejscu zalozył: zaś z woyskiem na Podlasze się wezbrawszy, Brzeście Litewskie, Mielnik, Drohiczyn, przez Bathego Tatarzyna, zamki spuštożone osiadał, y obroną mocną opatrzył, y wżyskie one kraie małą pracą pod moc swoję podbił: Po śmierci oycy y stryia swego, w Litwie zaśluzonym Rotmistrzom y Hetmanom urzędy y Prowincye według godności y zasługi każdego rozdał: Eyxyfowi, od ktorego idzie znaczna familia Dowoynow, dał tę krainę w moc, gdzie dziś miasteczko Eysyzłki, Granfowi, gdzie Granfiszki: a Kampie, od ktorego dom znaczny Galszoldow w Litwie idzie, dał dzierżawę Oszmianę.

Rozmnożywszy tedy Erdziwił moc swą w Litwie y w Ruś, Cara Zawolskich Tatarów na imię Kierdasza, kray Ruski według zwyczaju niechędzającego, nad rzeką Okuniowką u miasteczka Mozera, na głowę poraził: potym wiele rzeczy rycerskich dokazawszy, y państwa swe dobrze opatrzywszy, na on świat się przeniósł. Po nim dway synowie, Mingayło y Algimunt, na Państwo nastąpili: Algimunt Zmudź, a Migayło Litwę sprawując, na Ruś Polocką, nikomu niechołdując, oddzielne Xięstwo mającą, wniósł nań winę, których wcyśko pod Grodkiem zamczkiem ich obronnym, poraziwszy, zamek opanował, y Polock wzjął, y try-

Zywibunt Xiążę Litewkie.
Montwił Xiążę Zmudzki.

Wikind.

Bathy Ruś plondruje.

Erdziwił Ruskie zamki posiada.

Erdziwił Grodno zholdował.

Erdziwił Podlasze opanował.

Erdziwił Tatarzy poraził.

Erdziwił synowie.

y trybut na Połoczany y Nowogrodzany, według przyśtoyności wło-
żywszy, władzą swą nad nimi rozszerzał. A w tym Alginund, y po
nim nie długo Mingail dwu synow Gniwiła y Skirmunta zostawiwszy,
z tego świata zeszedł.

Mingayłowi sy-
nowie.

SKIERMUNT tedy pogrzeb według ábyczaiu oycowi odprawiwszy. Li-
tewskie y Nowogrodzkie państwa rządził: A na Gniwiła prawem przy-
rodzonym Połock spadł, który potym wziąwszy, w śtan małżeński Marysę
córkę Kniazia Tawierskiego ochrzczoney jest, y Jurgim nazwan, o spadek
z Pskowiany y Smoleńszczany mężnie walczył, zostawiwszy syna Bory-
sa na Xięstwie Połockim, z światem się pożegnał.

Borys,

Borys pochowawszy oycę, Połockiem dożył mądrze y roztropnie
sprawował, Kościół Święty Zofii w zamku, z cegły zmurować dał wiel-
kim kosztem, potym Cerkiew Świętego Spasa, który my zowie my *Tem-
plum Salvatoris*, y Monastyr Pannom na służbę Bożą poświęconym, pół
mile od Połocka, gdzie Wielki Książ Moskiewski przy dobywaniu Połocka,
złożenie swe miał, założył, y nadał. Węć też y Borysa y Chleba,
Ruskich Patronow Świętych, dwa Kościoły nie małym sumptem zbudowa-
wał, y zamek Borysów z miastem, nad rzeką Berezyną, od swego imie-
nia zbudował, gdzie Wielki Książ Moskiewski państwa od Litwy wy-
mierzaiąc, granice swe zakłada,

Po śmierci Borysowej, syn jego Wafili Rechwold, na Państwo
Połockie postąpił, który w pokoju lata swe strawiwszy, z światem się
rozstał. Zostawił syna Hleba, y córkę Porokawia: syn nie długo na
Połocku panowawszy, zszedł z świata, a Porokawia siostra jego, pa-
niński śtan w czyłości prowadząc, w Monastyrze Ruskim na służbie
miego BOGA żyła, potym z nabożeństwa do Rzymu się z niektóry-
mi nabożnymi ludźmi Greckimi udawszy, tam Panu BOGU ducha od-
dała, potym przez świętobliwość żywota kanonizowaną, y w rejestr
Świętci wpisana, a od Łacinników Praxydą nazwaną została: Teraz
od Xiążąt Połockich, do Litewskich się wracając, sprawy y imiona ich
krociuchno wyrażę.

Wafili, Rech-
wold.

Porokawia
Świętca Ruska
w Rzymie.

SKIERMONT syn Mingayłow, brat Gniwiłow, Państwem Litew-
skim mężnie sprawując, Mściława Xiążęcia Suckiego, z wojskiem
Ruskim na przeciwko sobie idącego poraził, y zainki jego Turów, y
Pinsk wypłondrował: Potym Bałakłaią Cara Tatarow Zawolskich, u
Kaydanowa Ruś plondrującego, ze wszystkim wojskiem na głowę zbili.
Potym przeciwko Ruskim Xiążętom wojnę podniósł, dla tego, iż go
chcieli wygnać z Litwy. Ruś zwoiowawszy, Możer, Czernichow,
Karaczow, y zainki z drugimi Prowincyami znamiennie opanował, y
dał ie w dział wieczny trzem synom, Stroynatowi, Lubartowi, y Pi-
symontowi, którzy potym przeciw Tatarskiemu Carzykowi, (który
msz. zacy się śmierci oycy swego, w Ruskie kraie był wpadł) wypra-
wiwszy się wojska Tatarskie rozgromili, mężnie się z nimi długo bi-
wszy, gdzie jednak w tej walce dwaj bracia Troynatowi, Lubarr y
Pizymont polegli, sam tylko Troynat został: ale potym nie długo zo-
stawiwszy syna Algimonta, umarł: po nim też Algimont nie długo pa-
nowawszy, y nic z siebie znacznego nie ukazawszy, zszedł za oycem
na on świat. Wziął pod swą moc Litewskie y Zmudzkie państwa,
Stryi Skirmuntow Kukowoyt, który iż już był w latach dojrzałych,

Skiermont Xi-
ążęcia Suckiego
poraził.

Skiermont Ru-
sowie.

Troynat.

Giedrus zięć
Kukowoytow.

zostawiwszy zięcia Giedrusa, ktorému był córkę swoją Poitę w małżeństwo dał, onemuż Państwa Litewskie y Zmudzkie zleciwszy, z światem się pożegnał. Giedrus też przez nie mały czas Xięstwa one w administracyi swoiey małąc, zostawiwszy syna Ryngolta, szedł za Kukowoytem żony swey oycem na on świat.

Ryngolt Xiążę

Ryngolt odprawiwszy oycowi według obyczaju Pogańskiego pogrzeb Xiążęciem Litewskim y Zmudzkim został, przeciw ktoremu Xiążęta Ruscy zazdrością pobudzeni, iż im nie chciał tryburu płacić, powstali, y zprzysięgli się na to koniecznie, iakoby go z państw oyczystych wyzuć: zebrawszy tedy lud z ukraiennych stron, y przyłączyszy do siebie niektóre hórды Tatarskie, zbroyną ręką w Litewskie kraie wtargnęli, którym Ryngolt potężną mocą Rycerstwa Litewskiego y Mołoycow Zmudzkich, drogę u Mogilney zaiachawszy, y frogą bitwę nad rzeką Niemnem z nimi stoczywszy, samych Tatarow sześć tysięcy, a Rusaków dwanaście tysięcy poraził. To było Roku od Narodzenia CHRYSYTA Pana 1208. w ktorey bitwie z Xiążętami Ruskich, Dymitr Drucki, Swatosław Kiliowski, y Lew Włodzimierki, mężnie o nieśmiertelność sławy czyniąc, na placu zstali. Potym Ryngolt to zwycięstwo otrzymawszy, y innych znamienitych spraw rycerskich nie mało dokazawszy, syna Mendoga zostawiwszy, z tego, świata zszedł. Roku 1240.

Ryngolt Xiążęta
Ruskie y hórды
Tatarskie
poraził.

Mendog Xiążę
Litewskie y
Zmudzkie

Mendog abo Mindog, za jednostayną zgodą wszystkich Panów y Przełożonych tamiecznych, Xiążęciem Litewskim, y Zmudzkim zostawszy, z Pruskimi y Inflantkimi Krzyżakami, wielkie y znamienne wyiny dosyć długo wiodł, y zewsząd ie trapił, Smoleńsk zamek znamienicie obronny, w Państwie Siewierskim opanał: Xiążęta Ruskie po wielkich walkach pod moc swoją podbił. Bolesława Padyka Krola Polskiego: y Daniela Monarchę Ruskiego, częstymy uściskami z wielkim krwie Chrześciańskiej rozlanie nagrawał y naieżdżał, Mazowizę, Dobrzyń, y Kulały, ogniem y mieczem plondrując, z wielkimi łupy częstokroć się do Litwy wracał. Potym roku Pańskiego 1252. od Krzyżaków Inflantkich y Pruskich namowiony, z niektórymi Panami Litewskimi, y Pruskimi: wiarę Chrześciańską przyjął ochrzczony, y Mendolphem jest nazwany. Dał liity Krzyżakom Pruskim, to jest Miłtrzowi Henrykowi z Zalczey, który na on czas był w swym porządku czwartym w którym przyznał iż od Krzyżaków był wielce więzty y pomocy od nich w rzeczach wielkich nabył. Przero dzierżawy swej ziemie, mianowicie Zmudż, Iaczwingi, Kurow, Wiazmę, y wszystkie ziemie Litewską, wieczną y nieodmienną darowizną im darując, y zapisując. A za radą braci Krzyżaków Pruskich, posły swe przy posłach Miłtrza Henryka, y Krzyżackich, do Innocencyusza Czwartego Papieża wyprawił, wyznawiając, iż czystość Chrześciańską przyjął, a prosząc o Koronę na Krolestwo Litewskie, w tę nadzieję Papież Innocencyusz brata swego Henryka, niekiedy Prowińciała Koronnego, y przy nim kilka Biskupow, do Rygi Stołecznego miasta w Inflantkach posłał: ktorzy Mendoga na Krolestwo Litewskie pomazali. Wszakże jednak nie długo w tym Chrześciańskim nabożeństwie trwając, tegoż niemal roku zaraz po koronowaniu, ze wszystkimi ochrzczone, do pierwszego bałwochwalstwa, a snadź jeszcze gorszego, lub to zału-

Mendog ochrzczo-
ny y korono-
wany.

Mendog Chrze-
ściańską wiarę
rzucił.

ląc

iąc ziem utraconych, które Krzyżakom zapisał, lub też iako innszą przyczyną pobudzony, wrocil się. Potym Roku 1260. Mendog, abo Mendolphus Xiążę Litewkie, z ordynacyi Krzyżackiey Krolem się nazywając, zebrawszy trzy tysiące ludu z Litwy, z Prus, ze Zmudzi, y z Iaczwingow, Xięstwo Mazowieckie z kaźdey strony okrutnie splondrował: Zamek Płocki y miasto spalił. Potym do Prus wpadłszy, miasta które byli Krzyżacy pobudowali, popalił, y w szwittkie Chrześciany których tam w nich mieszkających zaśl, wyfielk: zankom nie uczynił, bo ich mocno Krzyżacy bronili. Wszakże jednak szkód nie mało, ogniem y mieczem po miastach y miasteczkach naczyniwszy, z wielkimi korzyściami nazad się do Litwy wrócił, znowu tegoż Roku gdy Krzyżacy z Mistrzem swym zamek na górze Świętego Grzegorza, nazwany Kaszowiu zakładali, Litwa z Pogany Półkimi napadłszy na nie, do ścieżetu ie poraziła, gdzie Henryk *de Horfshufen*, Mistrz Inflantki, y Henryk Marszałek Pruki z wielą iuszych mężow znamienitych na placu polegli. A Litwa zamek Karszewin y Heyzburg, tych którzy ich bronili, głodem wymorzywszy, opanowali. Potym się udali pod zamek Konigzberg, który gdy chcieli oblec, usłyszawszy o wielkim woyłku Krzyżackim na odsiecz im idącym, utarczai nie czekając precz odciągnęli.

Mendog' Mazo-
wsze plondru-
ie.

Mendog Prusy
woiue.

Potym Mendog Roku od Narodzenia Pańskiego 1262, zebrawszy lud z Litwy, y z iuszych krain przyległych wielki z Swarnem Rukim Xiążęciem do Mazowsza wpadł, gdzie w wigilią Świętego Jana Chrzeciela, Semowita Xiążęcia Mazowieckiego w Iazdowie wedworze Krolewskim pół mile od Warszawy, z synem Kondratem nie ostrożnego zaftawszy, zabili. Sam Swarno Xiążę Rukie ręką go swą ściął a Kondrata syna iego, Mendog do więzienia wziął, którego Mazurowie tegoż roku wykupili: Zwoiowawszy tedy Litwa z Prufakami wszystkę Mazowiecką y Kuliwską ziemię: wsi, miasteczka popaliwszy, z wielką korzyścią ludzi y bydła do swoich się krain wrocili.

Mazowiecka
poraża od Men-
doga.

Potym na przyszy rok znowu Litwa y Ruś, nie kontentuiar się pierwszą zdobyczą, do Mazowsza wtargnęli: ale iż dla spustoszenia pierwszego, nie tam nie należli: miasto y zamek Łowicz do Arcybipstwa Gnieźnieńskiego należący, ogniem y mieczem splondrował, y krom żadnego odporu, do swych krain wykrzykając, z wielką zdobyczą y tryumfy się wrocili.

Litwa Łowicz
spaliła,

Aż też Pan BOG zmiłowawszy się nad utraconymi Mazurami, wspomniawszy na swoy lud Chrześciański, niezgody domowe między Ruś y Litwę wrzucił: Abowiem Mendoga abo Mendolpha rzeczonego Krola Litewkiego, y do u synow iego Rukla y Rzepikasze, Stroynat wnuk Mendolphow, z Dominantem zięciem swym, pragnąc panowania w Litwie, zdradą we spłaczki zabił, y Państwo iego elił: to było w roku 1263. Nie długo potym y brata Towciwiła abo Theophila Xiążęcia Połcockiego, dla ambicyi wolnego panowania zdradą zamordował. Woysłk zaś syn Mendolphow, Mnich abo Czerniec postrzyżony, w Rukim klasztorze mieszkanie swe zażywszy, wszakże woili oycowkiey dogadzaiąc, po śmierci iego z monastera wystąpił, nie długo potym Stroynata wymawiając mu niewinne y nieprzystoyne zamordowanie oycowkie, swą ręką zabił, to było roku Pańskiego 1264.

Mendog z syna-
mi od wnieka
Stroynata zdra-
dą zamordowa-
ni.

Stroynat brata
Towciwiła za-
bił.

Woyfielk
Stroynata zabił,

Hhh 2

Potym

Woyfielek święty.

Potym się Xiążęciem Litewskim nazywając, Polskę, Mazowsze, Ruś y Krzyżaki, częstemi najazdami nagrawał, aż też naostatek, y sam Roku 1267. dla nienawiści y zazdrości, z strony ziem y Prowincyi Ruskich, które sobie bliskością należące Muich przyznawał, we Wrowku w Manasterze Świętego Michała Ruskim, od Xiążęcia Ruskiego Lwa, który też Lwow zakładał) okrażony, pojmany, y święty jest: y na tym już Woyfiołku wszystka Familia Ryngoltowa została.

Uten.

Skoro przez te rozterki Xiążęta Litewscy między sobą wyginęli, Uten abo Ucienus, z Familii przedniejszych Panow Litewskich z domu Kitaurow: za zezwoleniem wszystkiego Senatu, obran jest na Xięstwo Litewskie y Zmudzkie, który kilka wałk znamienitych z Rusią y z Krzyżakami ścoczywszy, a syna Swintorocha zostawiwszy, na on świat postąpił.

Swintoroch.

SWINTOROCZ zaś jeszcze mniej niż ojciec na Państwie bywszy, wśakże jednak sprawy Rzeczypospolitey z pochwałą wszystkich za czasu panowania swego dobrze opatrzywszy, z światem się pożegnał. Po nim syn Giermont stoletcyowski opantowawszy, y ten na nim nie długo był, zostawił dwu synow, Aligina y Trabusa, zszedł za oycem na on świat: Aligin odszedł bez potomstwa, a Trabus Wielkim Xiążęciem Litewskim y Zmudzkiem zostawszy, y niektóre Ruskie krainy prawem dziedzicznym przywłaszczywszy sobie, wojną y pokolem sławy sobie nabywając, miasto y zamek od swojego imienia nazwany Traby, y dotychmiast nienaruszony, założył: synow pięci z własney żony, Norymonta, Dowmonta, Holszana, Giedrusa, y Troydena spłodzwszy, a nieśmiertelność swoje w potomstwie obaczywszy, na on świat się przeniósł w pokoiu.

Giermont.

Aligin.

Trabus.

Stolica Nowogrodzka do Kiernowa przeniesiona.

NARYMUNT starszy syn Trabusow, odprawivszy pogrzeb przystoyny według obyczaju oycowi, sam Xięstwo Litewskie opanował, y stolicę swą z Nowogrodka do Kiernowa przeniósł.

Xiążęta Giedroijcy.

DOWMONT zamek Uciang, z powiatem do niego należącym, założył y ośiadł. Giedroyć abo Giedrus, zamek nad niektórym jeziorem od swego imienia założył, z kąd się naprzód pisać począł: z tego pokolenia Giedroicyowego, bardzo się wiele synow Szlacheckich w Xięstwie Litewskim y Zmudzkiem namnożyło, y dotychmiast tym się tytułem Xiążęcym ciesząc, począwszy we czterech milach od Wilna, w Wielkim Xięstwie Litewskim stołecznego miasta, przez dwadzieścia sześć mil Polskich; majątności ich rozciągają się: niektorzy też z nich są bardzo ubodzy, na małym gruncie przestając, więkzym Panom nadługuią, iednak Xiążęcego tytułu swego bynajmniej nie odstępuią, y owszem ktoby ich inaczej nazwał, mają to sobie za despekt. Prawdziwie abowiem z familii Xiążąt Litewskich narod swoy prowadzą, y y herbu Xiążęcego, ktorzy Rzymianie z starodawna ze Włoch do Litwy wnieśli, Kitaura używaią. Ale wracając się do rzeczy, do drugich synow Trabusowych przystępuję: Holszą nad Wilią a Korabem rzekami, ku wschodowi stońca zamek Xięstwa swego stołeczny, od swego imienia Holszaną nazwany założył: Tych Xiążąt Holszańskich familii starożytney Paweł Biskup Wileński, w Hodze Wielebnego Waleriana Antecessor, dokończył: tam już to Xięstwo po zmarley ręce na Krola spadło. Piąty syn Troydzień, iaczwingi gdzie dziś Podlasze,

Holszana zamek.

fze y Xięstwo Doinowię, dobrowolnie sobie podane opanował: Wą-
sofze y Raigrod, dotychniał jeszcze miasta, y zamki Trwające nad
rzeką Biedrą zbudował.

Nad tymi czterema bratoma Narymunt iako starszy, będąc prze-
łożonym w Wielkim Xięstwie Litewskim panował, gdzie z siłami ich
złączając się, Polskę, Ruś, Mazowśze, y Prusy częstokroć naieźdzali,
Krzyżakom też tak Inflanckim iako y Pruskim nie folgowali. Potym Na-
rymunt z Dowmontem bratem, iż mu był żonę, o którą się Narymunt
w małżeństwo starał, wziął, wewnętrzną walkę zaczął; zamek Uciańę do-
kąd się był Dowmont z żoną wezbrał, obległ; zamku dostał, y żonę
odbił. A Dowmont do Pskowa ucieklszy, za Xiążęcia od Płkowan
iż był obrany, za których pomocą Ruś około Połocka, zamku Połockie-
go dostawszy, pod swą moc podbił.

Wewnętrzna wal-
ka między bra-
cią.

Piszą Kronikarze Ruscy, iż Narymunt był pierwszym Autorem
Herbu abo kleynotu wielkiego Xięstwa Litewskiego, w Herbie mąż
zbrojny na koniu białym, miecz goły, iakoby kogo gonil, nad głową
trzymaący, y ztąd iest ten kleynot nazwany Pogonia. Potym Na-
rymunt dożedszy lat dożyralych, na on świat się wezbrał. A Troyden
brat po nim na wielkie Xięstwo Litewskie y Zmudzkie wstąpił,
ktory Państwo rządnie postanowiwszy, y granice od najeźdow Xiążąt
Ruskich y Krzyżackich zewsząd opatrzywszy, z wielkim strachem
postronnych nieprzyjaciół panował.

Herb wielki
Xiążęcia Litew-
skiego.

Narymunt u-
marł.

Troyden Wiel-
kim X. Litt.

Potym Roku Pańskiego 1278. Troyden zebrawszy Litewskiego y
Pruskiego żołnierza około trzydziestu tysięcy, rozdzielił ie na trzy
części, jedną część do Mazowśza, drugą do ziemie Chłmińskiej, prze-
ciwko Krzyżakom wyprawił, y po wielkiej części Krzyżackie mą-
ciłości spuściłszy, zamki Burgielaw, Lubaw, y Chelno, wypłon-
drowawszy, wielką korzyść, wężniów y dobytką z sobą do Litwy
wywiódł.

Tegoż Roku Ziemia Kulawska, około miasteczka Kowale: y mia-
sto Łęczyskie od tegoż żołnierstwa Litewskiego splondrowane, y spu-
stoszone przez długi czas nie mogło wskorać. Potym Dowmont Xią-
żę Pskowski y Połockie, na Troydena brata dla zazdrości iż młodym bę-
dąc, Wielkim Xięstwem Litewskim rządził, trze h chłopow naprawił,
ktory go z łaźnie nieostrożnie idącego, zabił. Zaczyn Dowmont
zebrawszy wojsko, z Pskowa y Połocka, aby Xięstwo Litewskie opa-
nował, ku stolicy się prosto z ludem popisanym udał: Tam go Rymont
syn Troydenow potężną siłą Sprawcow Litewskich, samego zabiwszy,
z wojska jednych rozgromił, drugich do więzienia pobitych nie wypo-
minając) zebrał tym samym według powinności przyrodzoney, iako-
by natchnione rozkazanie owcowkie mężstwem zdradę nadgradzając,
wypełnił. Potym złożwszy ziazd w Kiernowie, Xięstw dziedzicznych
z dobrej woli wyrzekłszy się, y święckim panowaniem wzgardziwszy,
żywot zakonny sobie obrał: Witena z Familii Kitawrow, Potomka Xią-
żąt Rzymskich, męża czerstwego, animuszur wielkiego, y w rzeczach
Rycerskich biegłego, na państwo postanowiłszy. Bo acz byli dway
bracia iego stryieczni, to iest Giedrocki, y Holszańki Xiążęta, którym-
by wielkie Xięstwo Litewskie prawem przyrodzonym należeć miało:
ale iż byli młodzi, jeszcze im rząd, y sprawowanie Państwa nie przy-

Troyden Prusy
wziął.

Troyden zabił.

stało, przeto ie komu inszemu zlecił, powiadaiąc: Iż Narymont sławney szczęśliwey pamięci stry iego, kleynot Xięstwu swemu znamienity, to jest, męża zbroynego z mieczem wynioślym na koniu siedzącego, wymyślił. zaczym potrzeba, aby sprawca tych państw: według własności tego kleynotu, męstwem, sławą, y dzielnością, zwierzchności swey dokazował.

Witen Xiążę Litewskie.

Roku Pańskiego ktorego się Słowo Boże zbawienne w ludzkim ciełe z nieba na świat ukazało 1279. Witeń za spólnym zezwoleniem wszystkich, na Xięstwo jest Litewskie przyjęty, y po wielkiej części Ruski m krainom panował y bardzo często z Polakami y z Xiążętą Ruskiimi walki wiódł. Ten potym Roku 1282. z Litwą y z łączwiny dwudziestego czwartego dnia Sierpnia, w ziemię Lubelską wszedłszy, przez piętnaście dni ją bez wszelakiego odporu plondrował. y co raz z wielką się korzyścią do Litwy wracał. Leszko Czarny Krol Polski w Lublinie, z widzenia Anielskiego pocieszony, y wezbrawszy się przeciwko nieprzyjaciółom, których acz w małym pocztcie swoich, jednak wszystkich na głowę, dogoniwszy ich między Narwią a Niemnem, ubezpieczone łatwie poraził: legło na ten czas na placu Pogan około dziesięci, tysięcy, plon wielki od nich Polacy odebrali, y więzniuow nie mało z sobą do Polski zawiedli. Na znak tego zwycięstwa, Krol w Lublinie na Grodzkiej ulicy, idąc ku zamkowi z Rynku, Kościół założenia Świętego Michała Archaniola, gdzie dziś Fara, zbudował.

Litwa porażona
od Polakow.

Roku Pańskiego 1286. Pielas jeden z Paniąt Litewskich, chcąc się pomścić swey krzywdy nad Litwą, którą mu tam byli w czymś na on czas uczynili, do Olbrachta z Miffeny, Komendatora w Konigzbergu tajemnie uciekłszy, prosił o dwadzieścia mężow rycerskich. Raytarow zbroynych, między ktorymi byli celnieysy Marcin z Gołynia, a Konrad Twil-Krzyżacy: z tymi tedy na mieysce, kędy Xiążęta Litewscy na godach bankietowali, w nocy nie ostrożnie przypadszy, zabił ich we śpiączki co przedniewszych siedindziesiąt, y inszych wiele mężczyzn y niewiaśc pościnał: Nowożenia z oblubienią, Panie y Panny, z perel, kleynotow, złota y srebra, obaczywszy, miało przenosić, do Konizbergu zabrał.

Pielas Litwę na
godach poraził.

Roku 1287. Litwa, Prusacy, y Zmudzkie Kozactwo, cicho nic nie ogłaszaiąc, w ziemię Dobrzyńską wtargnęli: miało główne Dobrzyń w Niedziele, gdy ludzie byli w Kościele na nabożeństwie, opanowali: tam starcow szedziwych, y dziatki od pierś macierzyńskich wyścinawszy, inszych wszystkich (wsz y przyległe miasteczka spustoszywszy) w mizerną niewolą zabrali.

Litwa ziemię
Dobrzyńską
wziośwała.

Roku Pańskiego 1289. Woysko Litewskie w liczbie osmi tysięcy zbroynych, w ziemię Pruską wtargnęwszy, ogniem y mieczem ją spłondrowało, y zdobył nie małą do Litwy wyniośło: Krzyżacy nie śmiejąc się z nimi w ręcz potkać, tylko ich pięćdziesiąt w ciągnienu nazad do swoich z zdobyczą zachwycili.

Litwa Prusy
wiośe.

Roku

Roku 1291. Krzyżacy Pruscy wpadłszy do Litwy, kraje ich wołowali; wiele ludzi pozabijawszy, siedm set więźniów z sobą do Prus wywiedli. Potym y Miedzyrzecz miało y zamek Litewski, Commendator z Konigbergu opanował. Znowu Mistrz Pruski, na imię Memer, z pewnym wojskiem głębiej w ziemię wpadłszy, dwa zamki Pałztanów, y Gierszow spalił, y z wielką zdobyczą nazad się wrócił.

Litwę Prus wołują.

Po małym czasie Witeń, Xiążę Litewskie, w ziemię Kuiawską nieprzyjacielskim sposobem wpadłszy, wiele wsi y włości około Brześcia Kuiawskiego poplondrowawszy, z pewną korzyścią tak więźniów, iako y plonu wszelakiego, wrócił się do swoich: y chociaż Władysław Łokietek, Kuiawskie y Kazimierz Łęczyckie Xiążę, z wojski swemi, y y przy nich Mistrz Pruski, w czas za nimi w pogonią się udali, jednak nic znacznego nie sprawiwszy, wszyscy się nazad wrócili.

Litwa Kuiaw wołują.

Roku Pańskiego 1292. Konrad Stangę. *Commendator de Ragneta*, okolo święta Świętego Jakuba, zamek Litewski nazwany Mindog splondrował, wiele ludzi pobiwłszy, inszych do więzienia z sobą zabiał: Bo też Witeń w ten czas z wielkością wojska Litewskiego, pomocą Xiążąt Rukich, przez dni ośmdziesiąt Pruskie kraje wołował.

Krzyżacy Litwę wołują z Litwą w Pruszech plon drnie.

Roku potym 1294. Witeń mając z sobą tyśiąc y ośm set żołnierza Litewskiego, cicho przez lasy w ziemię Łęczycką zaraz po Świątkach wśedszy, naprzód do Kościoła Farckiego w Łęczycy wpadłszy, lud który się tam był zbiegł, do szczęda wysiekł: Xiążę, Kanoniki, y inszych Przełożonych Duchownych y świeckich, w niewolę zabrał: Apparaty Kościelne, kielichy y ornaty &c: z zakrytyi wylupił: a ktorzy byli pouciekali na Kościół ogniem domow około Kościoła gorających, pozaduszal. Potym ta gawiedź Pogańska, do wsi y miasteczek okolicznych udawszy się, wielką zdobycz plonu rozmiaręgo z sobą zabrała: a gdy się wracali do Litwy nazad, Kazimierz Xiążę Łęczyckie z rycerstwem swym, daleko Litwie nierównym, dogonił ich niedaleko Sochaczewa u wsi Troianowa, dał bitwę, chociaż widział, że było daleko nie równo, mężnie czyniąc z nieprzyjaciół, zastawiając się za oczyste kraje, iako wodz prawy y miłośnik oyczyzny, dla sławy wiekuistej nie chcąc się dać żywo poymać, został na placu od samego Witenia zabity. Po tey walce każdemu Litwinowi z działu równego, po 20 Chrzescian Polkich dostało się.

Kazimierz Xiążę Łęczyckie od Litwy zabity.

Roku 1294. Menihard Mistrz Pruski, dwa Powiaty Litewskie okolo Pałztowa y Gierszowa poplondrował. Tegoż czasu *Commendator de Ragneta*, Litewski zamek nazwany Kimel, mocą wziął, y wypłondrowawszy spalił.

Prusacy Litwę wołują.

Roku 1298 Litwa miasteczko Strażborg, w ziemi Kulmeńskiej splondrowała, ktorych nazad się do swej ziemi wracających Krzyżacy dogoniwszy, część plonu im odbili.

Litwa Prus wołują.

Roku 1299. sześć set Litewkich Kozakow do Prus wpadłszy, szkody wielkie ogniem y mieczem poczynili, gdzie Powiat Naranczyński splondrowawszy, siła Niemcow pozabijawszy, trzy sta więźniów z sobą do Litwy zagnali.

Naostatek ten Witeń miał Marszałka abo Koniuszego swego, na imię Gedymina, wylokley myślł y rozkazowania chciwego męża, ten pagnąć z wielkiej ambicji państwa, Witenia Pana swego czas y oka-

Witeń od Gedymina zabity.

zyą upatrzywszy, nie ostrożnego zabł, zaraz Xięstwo y żonę nieboszczykowi, która też poniekąd przyczyną śmierci jego była, opano-
wał: y tak ten Witen żywota dokonał. Ruska Kronika świadczy, iż
ten Gedymin był własny syn Witenow, y prawem przyrodzonym dzie-
dycznym państwo osiadł. Ale iż doświadczeńi Kronikarze na to nie
pozwalał, y ia z nimi toż trzymam.

Gedymin Wielkie Xiążę Litew- skie.

Roku od Narodzenia Chrystusa Pana 1300. Gedymin bardzo mifier-
nie, y krom żadney odwłoki, Państwa się po Witeniu zgładzonym
chwyciwszy, szeroko je rozwiódł, a naprzód po wielkiej części Ru-
skie księ, częścią męstwem y walkami, częścią też kondycjami rozma-
temi opanował. Tym czasem Gedymin Państwa swemi roztropnie y czer-
stwie sprawując, od Rusi y Polaków granice swe obwarowane potężnie
miał; Krzyżacy Pruscy y Inflantscy, zebrawszy z Niemiec wojska ro-
zmaitego pewne półki, zbroyną ręką w ziemię Zmudzką nieprzyjaciel-
ski u sposobem wtargnęli, y wszędzie w okolicznym ciągnięciu poplon-
drowali. Zamek Kowno, zewsząd weń z dział ogromnie strzelając,
oblegli, którego potym gwałtownemi szturmami dostali, y Gasztolda
Polnego Hetmana Wielkiego Xiążęcia Litewskiego w nim pohnali, y
wszystkłą ziemię Zmudzką opanowali.

Zmudź Krzyża-
cy wojują.

W rok potym Gedymin, chcąc się zemścić Krzywd sobie przez
Krzyżaki poczynionych, zebrawszy lud z Litwy y z Rusi Xiążąt też
niektórych pogranicznych mając przy sobie pomoc. Więc y Tata-
row kilka Hord pomogło mu do tego: wezbrał się zbroyną ręką prze-
ciwko Pruskim y Inflanckim Krzyżakom, gdzie sprawiwszy wojska z
obudwu stron, dali sobie bitwę ogromną nad rzeką Ośmianą: y począ-
wszy od rana aż do południa, iednaki Mars w obudwu wojskach plu-
żył, aż też półki Zmudzkie w sławnym zauszeniu wojennym, od Krzy-
żaków do Litwy się przenioższy, Gedyminowe siły wspomogły, który
potężnie Niemiecki y Rzesze rotę okazał rozgromiwszy, do uciecz-
ki ich przymusił. Wiele na on czas Almanow, to jest Krzyżaków, do
gardła przy sobie stoiących, y z ich Komendatorami na placu pole-
gło, drudzy w ucieczce pohnani, Gedyminowi w korzyść się dostali:
Gedymin na onym fortunnym zwycięstwie i szczerze nieprześciągając, do
Prus wtargnął, y dwa zamki ich, Ragnetę y Cylę splondrowawszy,
wsi y miasteczka okoliczne zewsząd ogniem y mieczem spustoszywszy,
z wielką zdobyczą y zwycięstwem do Litwy się wrócił, y Zmudź wszy-
stkłą na zamkach Krzyżaków pozostających wysekszy, ofwobodził.

Porazka Krzy-
żaków.

Zwycięstwo Ge-
dyminowe.

Po zwycięstwie tak znamienitym roku od Narodzenia Pańskiego
1304. przeciwko niektórym Ruskim sobie przeciwnym Xiążętom z woy-
skiem się wyprawił: tamże Włoch z mierzą Xiążęcia Wołhyńskiego z lu-
dem poraził, y sławnego mężnie się potykającego zabił, miałło y zamek
Włoch zimiński wziął. Potym przeciwko Leonowi Xiążęciu Łuckiemu,
zarazem z tym ludem ciągnął, którego do ucieczki aż pod Kiiw przy-
musiwszy, Łucko y wszystkłą ziemię Wołhyńską pod swą moc podbił.

Gedymin Ru-
skie Xiążęstwo
włada.

A iż

A iż już zima następowała, do Brześcia Litewskiego z woyskiem się swym wrocisz, tamże przez zimę odpocznął. Na wiosnę zaraz zebrawszy woyno większe, przeciwko Stanisławowi Kiiowskiemu Xiążęciu wyprowadził się. Owrucki y Zytowirski zamek opanował, tamtego Stanisława Kiiowkiego, y drugich Xiążąt Ruskich w bitwie sobie danej pogromił, a mianowicie Leona Luckiego, y Olhę Przeławskiego, którzy nim byli z ludem wojennym drogę zaścinali, na placu pozabitych zostawił, a Stanisława Kiiowkiego, y Romana Brańskiego do ucieczki przymusił, którzy ledwie się w Brańku od strachu oparli. A Gedymin to sławne zwycięstwo nad nieniem otrzymawszy, Białogrodek, a potem Kiiow miało y zamek, na on czas wszystkiej Rusi Stolicę, potem Czerkasy Kaniow, y Putwil, sześćdziesiąt mil za Kiiowem, opanował: więc zaś Slepowrot, Brańsk, Pereław za powodem fortunnego Marsa, częścią mocą częścią dobrowolną od mieszkańców dedyką, ośiadł: y tak niemal wszystkiej Ruskiej Siwierskiej y Wołyńskiej ziemie łatwą sprawą najwyższym Xiążęciem zostawszy wielkie korzyści z niewyownemi tryumfami do Litwy przyniósł.

Gedymin Xiążęta Ruskie gromił.

Gedymin Kiiow y inne pograniczne zamki pobrał.

Tegoż Roku Gedymin od Kiernowa pięć mil, dla zabawy uciecznej, za rzeką Wilgą na łow iachawszy, używał mioty naturą y obroną, tudzież też pożytecznością samą według młnicy swoiey potrzebne, założył tam zamek nad izejorem, y miasto zbudował, które nazwał Traki, tamże potym Stolicę Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Kiernowa przenosił.

Roku potym od Narodzenia Pańskiego 1305. Gedymin ku wschodowi słońca na łow zwierzynny, cztery mile od Trok zaiachawszy, kędy rzeka Wilna w Wilgę wpada, nalał rozmaitych zwierząt wielki rodzaj, tamże na gorze, którą Krzywą na on czas nazywano, a teraz ią mianują Turzą, abo Łysą górą: zwierza jednego Tura wielkością okazałego, swą własną ręką zabił. A potym łowem się spracowawszy, iż wieczor następował, a słońce zapadało, na onej gurdzie przenocował. Tamże widział przez las: wiednym wilku żelaznym ryczącym, sto wilków wyiących. Osknąwszy się, przed dworzany y wieszczkami swymi on sen przepowiedział, który gdy rozmaici rozmaicie wykładali. Lezdzeyko ieden Kapłan iego Pogański (ktorym to Kronikarze Litewscy twierdzą, iż był w gnieździe Orłm w lesie nalezion) iż rozumiał wieźdby, y wróżby rzeczy przyszłych, mu tego tajemny skutek, tym sposobem wyłożył: Wilk żelazny ryczący, znaczy miasto mocne, wielkie, y znamienite, a wilcy w nim wyiące znamionują wielkość ludu w tym mieście mieszkającego: y z tey zaraz przyczyny radził Xiążęciu swemu Gedyminowi, aby tam miasto Wilno y zamek założył, y przeto Lezdzeyko Kapłan, dla osobliwych swych y znamienitych cnot wielce będąc ubogacony, Radziwił, od rady założenia Wilna, Radziwił jest nazwany. Z ktorey familii zawsze zaci Xiążęta, waleczni, y możni y dotychmiast wychodzą, tak w walce iako y pokoju, bystreimi dowcipami, y wielkością animuszow, nie pospolity pożytek Rzeczypolitey Chrześcijańskiej przynoszą. Gedymin tedy za radą Lezdzeykową, natychmiast tam dwa zamki, ieden na górze bardzo wysokiey, a drugi nisko na równinie wywiodszy, obronami do tego należącymi osadził. Miasto też murowane tamże nad rzeką Wilgą, ludne y znamienite, w

Stare Traki założone.

Łysa góra nad Wilnem.

Sen Gedymina o Wilku żelaznym.

Lezdzeyko z kąd idą Radziwiłowie.

Wilno od Wilny rzeki założone.

okoliczności swej dosyć długie, y szerokie (ktorego w dzisiejszej ofadzie z przedmieściami, według własności położenia miejsca, jest na kilka mil) w proporcji nie zganione y założył, a od rzeki która przez miasto pod zamek płynie, Wilnem nazwał, tamże y Stolicę Krolewską z Trok przeniósł, y szczęśliwie granice swe rozszerzając: Panom Litewskim panował.

Roku od Narodzenia CHRYSTUSA Pana 1306. Ufyszawszy Panowie Litewscy, iż się w Polsce niezgoda wszczynala między Pany. o Krolestwo, za Krola Łokietka, który się jeszcze na on czas Xiążęciem Krakowskim, Sędmińskim, Sieradzkim, Łęczyckim, y Kujańskim pisał. &c. przez lasy y miejsca skryte, do granice Wielkiej Polski wtargnęli, miasto Kalisz y Stawiszyn, y wsi okoliczne zewsząd, w szerz. y wzdłuż nieprzyjacielskim sposobem poplondrowali, starców, y u pierli niewinnośćki wywiekszy, niezmierną wielkość obojczy pći więźniów do Litwy zaprowadzili.

Wielką Polkę
Litwa plondrowa-
ła.

Tęgoż Roku Henryk z Połocka Sas, Mistrz Pruski, zamek nazwany Gartyn, we Zmudzi, który Litwa trzymała, pod czałem powietrzney mgły niespodziewanie przypadłszy, opanował, Litwę wszstkę wywieksł. Wrychle potym obcego ludu nie mało, z Niemiec do Prus przyszedłszy, w Litewskie kraie wtargnąwszy, Powiat Karłowicki splondrowali, y nazad do Prus z niemalą korzyścią y tryumfem się wrocili.

Litwę wołują
Niemcy Prusy.

Roku Pańskiego 1307. Kozacy Litewscy, w dzień Świętego Gallusa, w ziemię Kaliską y Sieradzką nieodpowiednie wtargnąwszy, zdobywszy cokolwiek urwawszy, we wsi y miasteczka okoliczne ognie narzuciwszy, co wlok się nazad obrocili.

Ziemię Sieradzką
Litwa wołują.

Roku Pańskiego 1308. Olgerd syn Gedyminow, z Rycerstwem Litewskim do Prus wtargnąwszy, ogniem y mieczem wiele miał y wsi okolicznych popustoszył, y zdobył nie małą otrzymawszy, do Litwy się wracił. Częłtkość to sobie Litwa y Prusacy wzajem wyrządzali, że ci we, a oni w ich tam granice sposobem nieprzyjacielskim wpadłszy, szkody nie małe wzajemnym sobie obyczaem czynili, y wet za wet oddawali.

Litwa Prusy.
Prusacy Zmudę
wołują.

Roku Pańskiego 1311. Tenże Olgerd, z woyskiem swym wszystkim, zaś znowu w granice Pruskie w post wtargnąwszy, ogniem y mieczem nieoszacowane szkody poczynił, y wielką część ziemię spustoszył, a prawie w szczery popioł obrocil. Do Litwy pięć set więźniów przywiodłszy, Bogom swym ofiary balwochwalskie oddał. Kto-rey porażki y szkody podjętey, Krzyżacy chcąc się zemścić, wzajem wpadłszy do Zmudzi, ziemię ich splondrowali a Litwa zaś pod tymże czasem w ich granice wrywając, zawsze się z korzyścią do swych kra-in wracała.

Zmudę Prusy
wołują.

Roku Pańskiego 1315. Szlachta Zmudzka zebrałszy woyska swe-go kilka tysięcy, oblegli Ragnę zamek w Pruskiej obronny, y gdy go tam przez czas dosyć długi dobyć nie mogli, zboże na polu podeptawszy, y wszystko czego ieno mogli w okolicy dobrać, wniwecz obrocivwszy, do domu się wrócili. Ale Olgerd zaczęto ich do skutku przywołując, z woyskiem swym zamek Trysnemle oblegl, y tam się obozem położywszy, za siedmnaście dni go dobył. A gdy Henryk

Mistrz

Mistrz Pruski na ratunek obłożonym, posłał był dwieście Raytarow. Olgierd wzięwszy sprawę o nich, zaiachał im woczy, y do iednego wszystkich na placu położył.

Roku Pańskiego 1320. Henryk Marszałek Pruski z woyskiem Krzyżackim dobrze sprawionym, wtargnąwszy do Litwy. około Wornian wszędzie poplondrował. Litwa też y Zmudź, bynaimnię się onym plondrowaniem nie trwając, mieysca one w lesiech ciałne, któredy się mieli Prusacy nazad wracać, podrabili, y drogę zewsząd pozawalali. A gdy się Marszałek z woyskiem nazad wracał, y nie wiedząc o famołowce, w les wiachał, Litwa go zewsząd ogarnąwszy, ze wszystkim ludem na głowę poraziła, więźniów ołowodziła, zdobycz odebrała, y tryumf swoia przynioła.

Litwa Krzyżacki poraziła.

Litwę Prusacy wezięli.

Tegoż Roku żołnierze Litewscy ziemię Dobrzyńską niespodziewanie napadli, y splondrowali, y spalwszy miało Dobrzyń, z korzyścią do swoich się wrocili.

Dobrzyń spustoszony od Litwy.

Roku Pańskiego 1322. Ciż wpadli w Biskupstwo Derptkie w Inflanciech, ogniem y mieczem szkody nie małe poczynili, y pięć tysięcy więźniów z tamtąd z sobą wywiedli.

Litwa w Inflanciech broi.

Tegoż roku ziemie Dawid Starosta z Gartyna Litwin, nie oglądając się na mroź, aż po samy Rewel Inflanty splondrował, Kościoły wylupiwszy popalił, aparaty Kościelne wybrał, y sześć tysięcy więźniów, z nieofszarowaną zdobyczą z sobą do Litwy wywiodł.

Tęż ziemie zaś Litwa ze Zmudzią miało Memel, y trzy zamki przyległe opanowawszy, do Powiatu Wiłowskiego w Prusiech się obrocila, gdzie z nie małą szkodą Krzyżaków Pruskich, Komendatora de Kapiow, z woyskiem Niemieckim przeciwko sobie iącego poraził, y farnego zabił. A Dawid z Gartyna tym czasem Mazowsze ogniem y mieczem zewsząd pustoszył.

Pruskie zamki Litwa wezięła.

Roku Pańskiego 1323. Litwa śkrytymi drożyskami, w Dobrzyńską ziemię do Polski wtargnąwszy, miało spaliła, y więźniów dziewięć tysięcy z sobą wywiedła.

Mazowsze Litwa splondrowała.

W rok potym Dawid Starosta z Gartyna, Mazowsze około Poltowska, z rozkazania Gedymina Xiążęcia swego splondrował, sto y kilkadziesiąt wsi spaliwszy, Kościołów trzydzieści wylupiwszy, więźniów cztery tysiące do Litwy przyprowadził.

Litwa Poltowsko spaliła.

Drugie woysko obrociszy się do Inflant, po wielkiej części prowincye przyległe w Inflanciech indziej popustoszyło.

Litwa Inflanty wezięła.

A też zdarzeniem miłego BOGA, Roku Pańskiego 1325. Anna corka Gedyminowa w Małżeństwo Xiążęciu Kazimierzowi, Krola Polskiego Władysława Łokietka synowi dana, przy której za pośląg wszystkie więźnie, które było przez Litewskie nalezdy z Polski zabrano, y odtychmiał pokoy Polakom pożądaný, przez to spowinowacenie stał się.

Corka Gedyminowa Kazimierzowi Krola Polskiego synowi w małżeństwo dana.

Potym Gedymin przy dobywaniu zamku Frydbergu, który byli Prusacy we Zmudzi zbudowali, od Krzyżaka strzelca doświadczonego, w krzyż strzałą ognistą będąc potrzelony, umarł.

Pokoy Polakow z Litwą.

To Xiążę Litewskie Gedymin, miał synow siedmi z żony Witenia Pana swego zabitego. mianowicie Montyvida, Narymunda, Olgerda, lawnucia, Keyfzruta, Koryata, y Lubarta. Corek też kilka, z których iedna Kazimierzowi Krolowi Polkiemu, iako się powiedziało, w

Gedymin zabito

Gedyminowa potomstwo.

Podzielił Xiążę-
Litewskich.

Jawnucz Xiążę-
ciem Litewskim
z testamentu o-
cowkiego.

Kieyszut Wil-
no opanował.

Xiążęta Zasl-
awskie z sobą idą.

małżeństwo dostała się. Państwo za żywota Gedymina między syny rozdzielił, Moniwidowi jako starszemu Kiernow y Stonim, zamki y miasta z swemi Prowińcyami w dziedzictwo podał. Narymundowi Pińsk z Ruskiemi przynależnościami iakokolwiek, lub walką, lub przy-
mierzem i jakim nabytymi zostawił. Olgerdowi Krewos, Kieyszutu-
wi Troki; Koryatowi Nowogrodek się dostał; Lubart był na Włodzi-
mirzu Panem; a Jawnucz którego ojciec nad insze miłował, stołeczne
miało Litewskie Wilno, y w nim skarby ruchome otrzymał; z tych
Olgerdy Kieyszut bracia w naywiększej braterskiej miłości między
sobą żyli, którzy potym zdobywszy się na subtelniejsze dowcipy, mie-
li to sobie za przykre, iż przy Jawnuciu nikczemnym y nie walecznym
mężu, państwo Litewskie dostał: Przeto ci dwaj igli spólnie między
sobą radzić, iakoby Jawnucia z Państwa Litewskiego wyzuć, y z Stoli-
ce Wileńskiej zrzucić mogli, y dzień pewny do wykonania przedsię-
wzięcia swego postanowili. Ale iż miał Olgerd w Rusi też Xięstwo
Witebskie, abowiem był Xiężę Witebską iędynaczkę, w małżeństwo
sobie wziął, dokąd zaiachawszy, nie mógł na on dzień z Kieyszutem
postanowiony przybyść. Kieyszut iednak aby swego dokazał, zbroj-
ną ręką niespodziewanie do Wilna wtargnąwszy, obadwa zamki opa-
nował, a Jawnucz zarazem w pierwszym tumultie między lasy uciekł,
tamże od żołnierstwa Kieyszutowego wynaleziony, poimany, y do
Wilna przywieziony, od brata do więzienia iest wśadzon. Po małym
czasie Olgerd z Rusi przyiachł, n laż Kieyszuta na Stolicy Wileń-
skiej pańującego, któremu Kieyszut iako starszemu, dobrowolnie wła-
dzą Xięstwa Litewskiego zdawał. Olgerd wzałem Kieyszutowi ży-
czył, aby to we władzy y mocy swej miał, czego mu szczęście y me-
stwo pozwoliło: wszakże iednak to między sobą wynaleźli, aby na-
przod Jawnusiowi część iaką ku spokojnemu użewaniu z państw swo-
ich wydzielili, a Wileńskiej stolicy aby był Panem Olgerd; Kieyszut
na Xięstwie Trockim prześtając, postanowił z Olgerdem, aby czasu
wszelakiej potrzeby za każdą okazją przeciw każdemu nieprzyiacie-
lowi spólny sobie ratunek y pomoc dawali: a czego by który z nich, abo
walką, abo iakim inszym sposobem od tychniał nabył, aby to między
sobą w rowny dział obracali. Te kondycye między sobą gruntownie
postanowili, y przysięgą potwierdzili zobopólnie. A Jawnuciowi Xię-
stwo Zaslawskie na Rusi z powinności braterskiej, na przyszłoyne wy-
chowanie wydzielili.

Olgerd Xiążę Litewskie.

Olgerd Wielkie Xięstwo Litewskie pod bratem Jawnuczem, przez
Kieyszuta opanowawszy, częste wojny z Ruslankimi pograni-
cznymi y Pruskimi Krzyżakami, różnym (zaczęciem y Marsem, w ku-
tku iednak zawsze doświadczonym miewał.

A naprzod roku od Narodzenia CHRYSYUSA Pana 1327. Olgerd
Ruskie y Litewskie woyska opisawszy, do Prus nieprzyjacielskim spo-
sobem wtargnąwszy, ziemię ich zewsząd okrutnie poplondrował: Krzy-
żacy mu odeprzeć nie mogli, y nie śmieli przeciwko niemu w pole
wyiachać

SPIS TREŚCI

Ksiąg II. Część I

**W której się zamyka wywód i początek zacnego a sławnego
narodu litewskiego dowodny, dotąd od żadnego z historyków
dostatecznie niewyrażony 220**

Ksiąg II. Część II

**W której się zamyka prowincji i województw Wielkiego Księstwa
Litewskiego i miast co przedniejszych opisanie 299**

Artykuły Żołnierskie w Wielkim Księstwie Litewskim 304